

DOCELOWE MOŻLIWOŚCI ZASTOSOWAŃ WYNIKÓW PROGRAMU ORPOL (ORCHIDACEAE POLONIAE) – STORCZYKOWATE POLSKI W DZIAŁALNOŚCI OGRODÓW BOTANICZNYCH

Uses of the ORPOL (*Orchidaceae Poloniae*) programme results in the work of botanical gardens – target possibilities

Leszek BERNACKI

Katedra Botaniki Systematycznej, Uniwersytet Śląski, 40-032 Katowice, ul. Jagiellońska 28

Storczykowate (*Orchidaceae*), reprezentowane we florze Polski przez około 50 gatunków, są najliczniejszą zwartą grupą systematyczną roślin kwiatowych, podlegającą na terenie naszego kraju w całości ochronie gatunkowej. Stanowią one jednocześnie ponad 20% listy chronionych gatunków roślin naczyniowych w Polsce i są zarazem roślinami o bardzo wysokim stopniu zagrożenia, co podkreśla bardzo wielu botaników (np.: Michalik, 1975; Zarzycki, 1992 i Żukowski, 1976). W związku z tym autor zdecydował się stworzyć ogólnopolski, kompleksowy program naukowy *ORPOL (Orchidaceae Poloniae)* – „Storczykowate Polski” z takimi podstawowymi celami, jak: ścisłe określenie rozmieszczenia, wielkości, struktury i kondycji krajowych zasobów storczykowatych oraz opracowanie najbardziej racjonalnego sposobu gospodarowania tymi zasobami. W swych założeniach jest to program, który w oparciu o obiektywne podstawy naukowe ułatwiałby również podejmowanie praktycznych działań w zakresie ochrony gatunkowej opisywanych roślin.

Obecnie w ramach wymienionego programu *ORPOL* badaniami objętych jest 49 gatunków storczykowatych występujących w Polsce, a wszystkie uzyskane wyniki gromadzone są w komputerowej bazie danych *ORPOL*. W strukturze tej bazy oprócz grupy podstawowych informacji organizacyjnych i porządkowych zawarte są inne grupy danych o takich treściach tematycznych, jak: szczegółowa lokalizacja stanowisk, taksonomia, zasoby, ekologia mikrosiedlisk i ochrona stanowisk.

Ustalając zakres realizacji omawianego programu badawczego przyjęto, że przynajmniej

część jego wyników powinna dotyczyć praktycznych zagadnień ochrony gatunkowej, które mogłyby być przydatne w działalności ogrodów botanicznych. Z jednej strony wyniki te powinny wskazać gatunki najbardziej zagrożone, określane także mianem „gatunków specjalnej troski”, zasługujące na wytypowanie ich do upraw zachowawczych w krajowych ogrodach botanicznych ze względu na:

- znikome zasoby lub ich silne kurczenie się;
- położenie stanowisk przy granicach zasięgów, gdzie obserwuje się zwykle wzmożone wymieranie;
- zagrożenie najbardziej typowych siedlisk, w których najczęściej występują;
- geograficzne zróżnicowanie taksonomiczne w obrębie danego gatunku;
- lub lokalnie zwiększony stopień zagrożenia dla konkretnego regionu, którego florą zainteresowany jest dany ogród botaniczny.

Z drugiej zaś strony poznanie najbardziej optymalnych zakresów ekologicznej skali wymagań mikrosiedliskowych dla wszystkich gatunków storczykowatych, zobrazowanych na ekodiagramach i uzupełnionych komentarzami słownymi, powinno być przydatne:

- w uprawach zachowawczych w ogrodach botanicznych;
- oraz w ewentualnych przyszłych próbach reintrodukcji lub restytucji tych gatunków do dzikiej przyrody.

Zakończenie prac związanych z realizacją obecnego pierwszego etapu badań dotyczących skali ekologicznej w ramach programu *ORPOL* przewidywane jest na koniec roku 2000. Wówczas to zostaną wykonane szczegółowe diagnozy charakteryzujące krajowe gatunki storczy-

kowatych uwzględniające ich rozmieszczenie, stan zasobów, warunki mikrosiedliskowe, kompleksowe analizy zagrożenia oraz indywidualne plany ochrony dla gatunków i podgatunków o największym stopniu zagrożenia

Dotychczasowa lista krajowych gatunków storczykowatych znajdujących się w kolekcjach polskich ogrodów botanicznych (Lankosz-Mróz, Zarzycki, 1993) jest bardzo skromna. Dlatego realizacja programu *ORPOL* i możliwość wykorzystania w praktyce przynajmniej części wymienionych i oczekiwanych rezultatów badań, w tym również w ramach działalności ogrodów botanicznych, dla czynnej ochrony krajowych „storczyków”, powinna przyczynić się do lepszego zachowania stanu zasobów tych roślin. Fakt ten jest bardzo znaczący w przypadku rodzimych gatunków storczykowatych, gdyż stanowią one ważny i zarazem najsilniej zagrożony element składowy najcenniejszej, bo naturalnej, bioróżnorodności flory poszczególnych regionów oraz całej Polski.

SUMMARY

Orchidaceous (*Orchidaceae*) are represented in the flora of Poland by about 50 species. All of them are strictly protected by law. These are the plants of a very high level of endangerment, the fact emphasized by many botanists (e.g.: Michalik, 1975; Zarzycki, 1992 and Żukowski, 1976). Consequently, the author decided to form a country-wide complexed scientific programme *ORPOL* (*Orchidaceae Poloniae*) – “Orchidaceous of Poland” – with its basic aims: an accurate description of country orchidaceous resources as well as working

out the most rational management of these resources. At present the programme includes 49 species of orchidaceous occurring in Poland.

The list of domestic species of orchidaceous found in Poland in Polish botanical gardens collections is hitherto very limited (Lankosz-Mróz, Zarzycki, 1993). This is why it has been assumed that at least a part of the programme results should be useful in the work of botanical gardens. On the one hand, the results of the programme should indicate the most endangered species, deserving to be chosen for conservative growing in the national botanical gardens for the reason of very slight resources or their diminution. On the other hand, cognition of the most optimal ranges of an ecological scale for all orchidaceous species might be useful in conservative growing in botanical gardens and in possible future attempts of reintroduction or restitution of the species into the wild.

LITERATURA

- Lankosz-Mróz M., Zarzycki K.**, 1993. Threatened and protected wild vascular plants in Polish botanic gardens. *Botanostephane Kornasiana, Botanical contributions presented to Jan Kornas in celebration of his 70th Birthday. Part II. Fragm. Flor. et Geobot., Suppl. 2*: 721-728.
- Michalik S.**, 1975. Storczyki - ginąca grupa roślin. *Wiad. Bot.* 19: 231-241.
- Zarzycki K.**, 1992. Zagrożenie i ochrona rodzimej flory polskiej. 49 *Zjazd Pol. Tow. Bot., Roślina a człowiek, Streszczenia referatów i plakatów*. :9-10. Kielce.
- Żukowski W.**, 1976. Zanikanie storczyków w Polsce niżowej w świetle analizy obecnego rozmieszczenia wybranych gatunków. *Phytocoenosis*. 5(3-4): 215-226.